

Martina Bečvářová, Jindřich Bečvář a kol. *Matematický svět mezi válkami*. Praha: ČVUT, 2020. Dějiny matematiky, svazek 65, 350 s.

Kniha *Matematický svět mezi válkami* je 65. svazkem edice Dějiny matematiky. Zaměřuje se na poněkud opomíjené období mezi první a druhou světovou válkou a volně tak navazuje na monografii *Dopady první světové války na mezinárodní spolupráci matematiků* (M. Bečvářová, I. Netuka, 2019). Autoři si všímají dopadu válečných událostí a následných společenských i politických změn na vývoj evropské matematické komunity. Monografie se skládá z úvodního slova a devíti kapitol, které nám představují životní osudy některých významných matematiků, mapují vývoj různých odvětví matematiky, nezapomínají ani na rozvoj výuky matematiky a její popularizace.

První kapitola *Teorie matic mezi světovými válkami* (Jindřich Bečvář) předkládá historický vývoj teorie matic od jejich objevu ve staré Číně. Teorie matic se na počátku 20. století stala samostatným oborem a byla využívána v různých oblastech, pronikala například do kvantové mechaniky. Součástí výkladu jsou rovněž informace o učebnicích věnovaných teorii matic a jejím aplikacím.

Druhá kapitola *Sjezdy českých (československých) lékařů a přírodovědců* (Martina Bečvářová a Jindřich Bečvář) připomíná šest vědeckých kongresů konaných v Praze v letech 1880 až 1928. Tyto sjezdy hrály důležitou roli v rozvoji přírodních věd, pomáhaly k upevnění mezinárodní spolupráce a podporovaly zájem veřejnosti o vědu. Důraz je kladen na podíl českých matematiků při organizaci těchto sjezdů, jejich odborné příspěvky i názory na výuku přírodních věd.

Třetí kapitola *Mathematisches Kränzchen in Prag – zapomenutá německá matematická společnost v Praze* (Martina Bečvářová) je věnována méně známé vědecké společnosti v Praze, v níž se scházeli němečtí matematici a fyzici. Objasňuje okolnosti vzniku Matematického kroužku v Praze, seznamuje nás s jeho hlavními představiteli, přibližuje jejich odbornou činnost a společenské aktivity.

Čtvrtá kapitola *Třetí Hilbertův problém* (Zdeněk Halas) popisuje podstatu problému, který na Druhém mezinárodním kongresu matematiků v Paříži roku 1900 zařadil David Hilbert mezi 23 základních problémů moderní matematiky 20. století. Kromě vlastního problému je v kapitole uvedeno i původní řešení, které ještě v roce 1900 předložil Hilbertův žák Max Dehn, i pozdější vylepšení dalších matematiků.

Pátá kapitola *Základy teorie pravděpodobnosti v meziválečném Československu* (Magdalena Hykšová) sleduje přínos českých matematiků pro základy teorie pravděpodobnosti. V roce 1933 publikoval A. N. Kolmogorov axiomatickou definici pravděpodobnosti, která vyvolala řadu reakcí, mezi nimiž se objevily i ohlasy Karla Rychlíka, Otomara Pankraje a Bohumila Hostinského. S tím souvisela i snaha o zavedení nových poznatků do výuky na univerzitě, tvorba nových učebních textů i odborných článků.

Šestá kapitola *Centrální pojem teorie potenciálu: vymetání* (Ivan Netuka) zachycuje v historických souvislostech vývoj teorie potenciálu s důrazem na první polovinu

20. století. Soustřeďuje se zejména na roli pojmu *vymetání* (*balayage*), jeho souvislost s Dirichletovým problémem, harmonickou mírou i dalšími oblastmi matematiky a ukazuje, jak teorie potenciálu obohatila vývoj matematiky.

Sedmá kapitola *Hassler Whitney a teorie matroidů* (Antonín Slavík) pojednává o teorii matroidů, které zavedl ve třicátých letech 20. století americký matematik Hassler Whitney v souvislosti se svým výzkumem v teorii grafů. Kromě Whitneyových úvah a výsledků jsou v této kapitole zmíněny i navazující práce, v nichž jsou patrné souvislosti s teorií svazů, projektivní geometrií, teoretickou informatikou a dalšími odvětvími.

Osmá kapitola *Kolmogorov a ruská matematika* (Jiří Veselý) přibližuje osobnost Andreje Nikolajeviče Kolmogorova, jednoho z nejvýznamnějších ruských matematiků 20. století, zakladatele moderní teorie pravděpodobnosti. Kapitola si všímá jak pozoruhodných matematických výsledků a významného vlivu na rozvoj výuky matematiky, tak Kolmogorovy životní cesty a jeho postavení v ruské, resp. sovětské matematické komunitě.

Devátá kapitola *Téměř 100 let Rozhledů matematicko-fyzikálních* (Jaroslav Zhouf) dokumentuje vývoj časopisu od jeho založení v roce 1921 až po současnost. Zachycuje počet čísel v jednotlivých ročnících, jejich strukturu, proměny názvu časopisu, vzhled titulní stránky, složení redakční rady. Na citovaných pasážích je patrný vliv politického dění a společenské situace. Zmíněna je i časopisecká soutěž, předchůdce dnešní Matematické olympiády. Kapitola je doplněna řadou fotografií, které dokládají proměny vzhledu časopisu.

Zkušený tým osmi autorů předkládá čtenářům se zájmem o dějiny matematiky zajímavé informace, které doposud zůstávaly trochu stranou pozornosti. Odborná matematická problematika je uvedena v souvislosti s kulturně společenskými událostmi a vytváří ucelený historický obraz meziválečného vývoje matematických disciplín a života matematické komunity.

Autorský kolektiv věnoval knihu památce prof. Ivana Netuky, který zemřel krátce před jejím dokončením. Jeho poslední práce je otištěna v šesté kapitole této monografie.

IRENA SÝKOROVÁ

Gustav Novotný. *Ve službách zemědělského školství a zákonodárství na Moravě. Osobnost a dílo Františka Bilovského (1876–1956)*. Praha: Historický ústav, 2019, 492 s. a 24 s. obrazových příloh, rejstříky.

Autor knihy pracuje v Historickém ústavu AV ČR, v. v. i., a kromě biograficko-lexikálního výzkumu se zaměřuje také na dějiny zemědělství a lesnictví v českých zemích

v posledních dvou stech letech. Už v několika svých dílech se věnoval osobnostem, jež byly spojeny s minulostí zmíněných oborů podnikání na Moravě a které většinou působily na Vysoké škole zemědělské (dnes Mendelova univerzita) v Brně. A tato monografie je pokračováním v tomto směru.

Obsáhlá kniha pojednává v kapitolách podle životní a kariérní posloupnosti o Františku Bilovském – soudci, úředníku moravského zemského výboru, dlouholetém učiteli i rektoru brněnského zemědělského učení. Tento dobový představitel agrární inteligence je dnes prakticky neznámý a jeho zásluhy nikdy nebyly dostatečně oceněny, ačkoliv se zasloužil o rozvoj pověstně vyspělého oborového školství i výzkumu, dále potom zprostředkovávání práce a rovněž zemědělské právní vědy v první polovině 20. století. Autor sledoval podrobně život a práci právníka Bilovského (který bohužel nezanechal osobní vzpomínky), vykreslil prostředí, ve kterém působil, fungování institucí, jimiž prošel, představil jeho kolegy a nadřízené, již na něho měli velký vliv (například vysokoškolský učitel Albín Bráf, agrární politikové Jan Vaca a Kuneš Sonntag). Samotný výběr popisované osoby je zajímavý: Bilovský se jeví jako pracovitý, avšak tichý a samotářský, či přímo nepřístupný člověk. Nebyl ani ambiciózní a jeho kariérní postupy spadaly spíše na vrub jeho inteligence a smyslu pro samostatnou precizní práci. V kontrastu k rezervovanému Bilovskému se nám představuje jeho dcera, výtvarná umělkyně Dobroslava, kterou můžeme spolu s otcem a matkou vidět na obálce knihy.

O osobu Františka Bilovského se nikdo doposud nezajímal, přičemž biografická díla o životě a díle odborníků i témata z oblasti dějin zemědělství jsou aktuální. Toto odvětví a jevy s ním spojené byly odsunuty do pozadí. Dnes už nemáme v paměti fungování odvětví v době komunismu, natož v první polovině minulého století, kdy se tradiční venkov měnil a kdy Bilovský po celý život sledoval kupříkladu pozemkové úpravy, scelování pozemků nebo soukromá práva zemědělců. Autor vyšel ze značného množství pramenů a literatury (sepsány v bibliografických odkazech), zařadil četné citace (mimo jiné přepisy některých vzpomínek a článků, ale také přehledová schémata kariérního postupu Bilovského), aby co nejobjektivněji dokumentoval popisovanou dobu, jevy a postavy. I díky tomu lze práci využít pro případný další výzkum. Množství materiálu doplňuje také obrazová příloha zobrazující místa související se životem Bilovského i jeho blízké.

Publikace představuje podrobný a ucelený zdroj informací o Františku Bilovském a dobových institucích v Brně. Klidnou kariéru musel Bilovský na zdejším zemědělském učení ukončit nuceně, další působení mu překazil nástup komunismu a pokročilý věk. Jím vybudovaný akademický ústav byl při jeho odchodu zrušen. Tato kniha je přínosným a zdařilým shrnutím a oceněním Bilovského práce.

PAVEL ZÁLEŠÁK